

Методичні рекомендації щодо тематичного вивчення стану роботи ДНЗ з патріотичного виховання дітей дошкільного віку

Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого інноваційного розвитку педагогічні колективи дошкільних навчальних закладів мають спрямовувати свою діяльність на формування різнобічно розвиненої, духовно багатой, оптимістично та патріотично налаштованої особистості, починаючи з перших років життя дитини і завершуючи її вступом до школи. Серед інших, пріоритетним напрямом освітньої роботи є патріотичне виховання у контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини дошкільного віку.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на інтересі до найближчого соціального, природного і культурного оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села, країни, традицій та звичаїв свого народу).

Позитивне ставлення до світу закладається на основі виховання любові та поваги до найрідніших людей (мами, тата, бабусь, дідусів, братів, сестер), усвідомлення тісного взаємозв'язку між поколіннями.

Патріотичне виховання передбачає також ознайомлення дітей дошкільного віку з природою рідного краю. При цьому акцент вихователі ДНЗ району роблять на красі, розмаїтті, багатстві та особливостях природного довкілля нашої країни, виховуючи любов до нього. Дошкільникам дають уявлення про різні типи природних ландшафтів України (гори, луки, степи, ліси, водойми тощо), її специфічний рослинний і тваринний світ, визначні природні об'єкти (найбільші річки, озера, найвищі гори, природні заповідники), характерні для певної місцевості кліматичні умови тощо.

Гартування маленького патріота передбачає роботу з формування уявлень про назви рідного міста або села, найближчих вулиць, площ, столиці нашої Батьківщини, про її визначні місця. Також дітей дошкільного віку ознайомлюють із державною символікою України (прапор, герб, гімн). Цікавою і корисною для них є інформація про людей, які прославили нашу країну (художників, композиторів, письменників, винахідників, учених, мандрівників, філософів, лікарів, спортсменів) та характерні риси українського народу взагалі (миролюбність, доброзичливість, гостинність, працелюбність, творчість, мудрість тощо).

Ще одним важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення дітей до народознавства — вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців (житло, одяг, предмети побуту, народна іграшка), народних ремесел (гончарство,

вишивка, килимарство, лозоплетіння тощо), символів (верба і калина, вінок, рушник).

У формуванні патріотично налаштованої особистості вагомою є роль народних традицій та обрядів: вони привертають увагу дошкільників до цінностей предків, створюють позитивний настрій, розкривають основи правомірної поведінки, навчають проявляти толерантність щодо всього живого. В процесі ознайомлення з традиціями і звичаями емоційний досвід дітей збагачується новими враженнями, розширюється коло їхніх знань про довкілля, зокрема про близьких людей та свою малу Батьківщину. Залучення дітей до підготовки і відзначення свят народного календаря пробуджує в них любов до рідної землі, повагу до людей праці, інтерес до історії своєї країни.

Орієнтовна пам'ятка тематичного контролю з патріотичного виховання дітей дошкільного віку

1. Створення розвивального життєвого простору дитини у групі:
 - 1.1. національний куточок;
 - 1.2. художньо-естетичний центр (літературний, музичний, образотворчий, театральний куточок);
 - 1.3. мовленнєве середовище.
2. Знання педагогами нормативно-правових документів, що регламентують діяльність дошкільного навчального закладу з громадянського виховання. Джерельну базу треба регулярно поповнювати та оновлювати.
3. Змістовність перспективного, календарного планування, системність та послідовність виконання завдань програми з громадянського виховання, відповідність віковим особливостям дітей.
4. Знання педагогами завдань щодо ознайомлення дітей з витоками народознавства. Ефективність методів та прийомів у роботі з дітьми. Доцільність обраних педагогами форм організації роботи з громадянського виховання.
5. Оцінка розвитку основ національної свідомості дітей.
6. Оснащення методичного кабінету.
7. Рівень участі педагогів у методичній роботі закладу, міста з питань громадянського виховання дітей; підвищення професійної компетентності педагогів шляхом курсової перепідготовки, вивчення, узагальнення та впровадження досвіду, участі у проблемних і творчих групах, семінарах, консультаціях тощо.
8. Використання різноманітних форм педагогічного просвітництва. Оцінка батьками результативності роботи вихователів з громадянського виховання.

Аналізуючи подані питання (особливо 5-8), потрібно спочатку переглянути зміст методичного керівництва щодо роботи дошкільного навчального закладу з патріотичного виховання, тобто визначити, чи все виконується з боку керівництва закладом. А потім, узагальнюючи матеріали,

відзначити, як управлінська діяльність впливає на стан роботи закладу з цього питання.

Методичні рекомендації щодо оформлення національних куточків у групах ДНЗ

Національний куточок у групі має бути розташований у світлому, зручному для огляду місці, бути візуально відокремленим від ігрових центрів. Експозиція національного куточка в групі не повинна бути перенавантаженою та застиглою, вона має змінюватися, поповнюватися. Важливим критерієм національного куточка є його естетичне оформлення.

Крім предметів, виробів національного мистецтва, що подані в пам'ятках нижче, в експозицію можна включати вироби, які виготовляли та використовували в народі відповідно до обрядових циклів (осіннього, зимового, весняного, літнього). **Наприклад:**

- осінній цикл: свято врожаю - кошик із фруктами, овочами;
- зимовий цикл: Різдвяні свята - "зірка" з дерев'яної обичайки (обід сита, решета, бубна тощо) і тоненьких дощочок - семи шалівок, декорована кольоровим папером, стрічками; на стіл кладуть сіно, зерно, сніп-дідух (пропоновані рекомендації визначені у матеріалах А. Богуш).
- весняний цикл "Свято першого жайворонка" - фігурки випечених із солоного тіста жайворонків та голубів; "Вербна неділя" - вербові гілочки, прикрашені квітами, стрічками тощо.

У національному куточку можна ставити букет з квітами (мак, чорнобривці, ромашки, барвінок, півонія, жоржина, ковила тощо).

Зміни в експозиції національного куточка можуть бути пов'язані із пізнавальною темою тижня з народознавства. **Наприклад:**

Тема "Українська хата" - макет української хати; "Птахи-символи" — лелека-іграшка; "Криниця - оберіг українського народу" - макет криниці. "Український віночок", "Український одяг" - зразки віночків зі стрічками. Важливо зазначити, що віночки дівчата зберігали у скрині, не носили їх щодня, а вдягали на свята, тому бажано, щоб і в куточку його викладали або вивішували лише у святкові дні, а також протягом тематичного тижня ознайомлення дітей з національним одягом.

Також предмети експозиції можуть змінюватися залежно від тематики занять з образотворчого мистецтва.

У старшій групі доцільно виділяти регіональні особливості народного одягу, мистецтва, знайомити з народними умільцями свого регіону.

Педагогам треба чітко розуміти, які посібники, матеріали зберігаються у шафах вихователя, який дидактичний матеріал необхідний для проведення

занять, бесід тощо, а які вироби та посібники є експонатами національного куточка.

Важливо зазначити, що коли відбуваються зміни в експозиції національного куточка, то на це обов'язково треба звертати увагу дітей.

Вихователеві необхідно обговорити ці зміни з дітьми, пояснити, з чим вони пов'язані, детальніше розглянути нові предмети тощо. Такі спостереження та бесіди щодо змін в експозиції обов'язково плануються вихователем заздалегідь і фіксуються у перспективному та прописуються в календарному планах.

Пам'ятка Національний куточок у молодшій групі

1. Ляльки - дівчинка і хлопчик - у національному вбранні.
2. Вироби народних промыслів України:
 - посуд: миска, полумисок, горщик, макітра, глечик, куманець, барильце, горнятко (посуд можна ставити на рушник-стирок, на святковий рушник у дні свят);
 - іграшки;
 - музичні дитячі народні інструменти - яворівські сопілка, дзига, свищики (різної форми);
 - писанки (виставляють напередодні Великодніх свят).
3. Альбом "Українські казки", у якому розміщуються ілюстрації до народних казок (ілюстрації з казок поповнюються поступово).
4. Макет подвір'я з українською хатою, спорудами для свійських тварин та фігурки тварин.
Виставляється по 1-2 предмети кожного виду виробу, протягом року змінюються на інші або змінюються на такі самі вироби, але з іншим розписом тощо.
4. Дидактичні ігри, наприклад, "Збери з частин ціле" (іграшки).

Пам'ятка Національний куточок у середній групі

1. Ляльки - дівчинка і хлопчик - у національному вбранні.
2. Вироби народних промыслів України:
 - посуд: миска, полумисок, горщик, макітра, глечик, куманець, барильце, горнятко (посуд можна ставити на рушник-стирач, на святковий рушник у дні свят);
 - іграшки;
 - музичні дитячі народні інструменти - яворівські сопілка, дзига, свищики;
 - писанки (виставляють напередодні Великодніх свят).

Виставляється по 1-2 предмети кожного виду виробу, протягом року змінюються на інші або змінюються на такі самі вироби, але з іншим роз-писом тощо.

3. Альбом "Українські казки", у якому розміщуються ілюстрації до народних казок (ілюстрації з казок поповнюються поступово).

4. Дидактичні ігри (орієнтовний перелік): "Знайди за назвою український посуд", "Збери з частин ціле" (розбилася таця, свищик-іграшка ощо), "Що зайве?" (народні та сучасні народні інструменти; народний та учасний одяг) тощо.

5. Дидактичний фотоальбом "Наше селище – Вигода".

Пам'ятка Національний куточок у старшій групі

1. Мапа України або її макет.

2. Ляльки - дівчинка і хлопчик - у національному вбранні.

3. Вироби народних промислів України:

- посуд: миска, полумисок, горщик, макітра, глечик, куманець, барильце, горнятко, таріль, таця (посуд можна ставити на рушник-стирок, на свят-ковий рушник у дні свят);
- іграшки;
- музичні дитячі народні інструменти - яворівські сопілка, скрипка, дзига, свищик;
- писанки (виставляють напередодні Великодніх свят).

Виставляється по 2-3 предмети кожного виду виробу, протягом року змінюються на інші або змінюються на такі самі вироби, але з іншим роз-писом тощо.

4. Дидактичний фотоальбом "Україна - наша держава", "Київ - столиця України", "Дубровиця - рідне місто".

5. Альбом "Українські казки", у якому розміщуються ілюстрації до народних казок, персонажі народних казок (ілюстрації з казок поповнюються поступово).

6. Дидактичні ігри (орієнтовний перелік): "Знайди за назвою український посуд", "Збери із частин ціле" (розбилася таця, свищик-іграшка тощо), "Що зайве?" (народні та сучасні народні інструменти; вироби народних промислів), "Дорогами країни" (робота з мапою України) тощо.

У вихователів обов'язково повинні зберігатися у шафі тематичні папки або альбоми:

- "Державні символи України" (на звороті кожного символу надруковані орієнтовні бесіди з дітьми про цей символ);
- "Національні символи України" (хліб, рушник, віночок, калина тощо);
- "Визначні дати України" (ілюстрації, які відображають святкові події, можна виставляти у куточку напередодні святкування цих дат);

- "Митці України";
- портрети Тараса Шевченка, Лесі Українки та інших (вивішуються у національному куточку в дні народження та вшанування пам'яті видатних діячів, прикрашаються рушником-покутником).

Питання аналізу календарного плану освітньої роботи в групах

1. Відображення роботи з ознайомлення дітей з українською національною культурою, традиціями, обрядами протягом місяця.
2. Види та кількість занять з різних розділів програми, на яких здійснюється завдання щодо залучення дітей до національної культури, побуту, традицій тощо (на місяць, квартал, півріччя, рік). Зміст, характер їх запису. Висвітлення словникової роботи.
3. Запис занять з народознавства (якщо у дошкільному закладі вони відокремлені), їх кількість, тематична доцільність, повнота запису, відповідність завданням програми, методиці проведення занять з ознайомлення з навколишнім; їх форма проведення, вид, визначеність та повнота поставлених завдань, доцільність виховних завдань.
4. Планування роботи з розділу "Художня література". Кількість та види діяльності, на яких знайомлять дітей із творами українського народного фольклору, письменниками-класиками, творами сучасних українських прозаїків і поетів. Характер запису, словникова робота.
5. Планування освітнього процесу з дітьми поза заняттями за напрямками:
 - ознайомлення дітей з українською національною культурою, побутом, традиціями;
 - художньо-мовленнєва діяльність;
 - образотворча діяльність;
 - музична діяльність.
6. Відповідність заходів темі заняття, сезону, календарним датам, регулярність проведення; їх місце у конкретному режимному моменті.
7. Методи, прийоми формування основ національної свідомості дітей.
8. Групові та колективні форми роботи з формування основ національної свідомості дітей (рухливі ігри, хороводи, читання творів, показ діафільмів, відвідування театрів, екскурсії в музеї тощо), їх доцільність, ефективність, відповідність темі заняття, вікові дітей.
9. Відбиття у плані національних свят, народних хороводних, рухливих українських ігор, їх кількість, відповідність віку. Повнота запису (мета, матеріал).
10. Прийоми індивідуальної роботи з дітьми, її повторюваність. Кількість дітей, охоплених цією роботою.
11. Мова запису (грамотність).

Завдання ознайомлення дітей з витоками народознавства (поради педагогам)

Нині, повертаючись до історії українського народу, відроджуючи, пробуджуючи до життя національні традиції, національний дух нашого народу, ми виховуємо свідомого громадянина і патріота нашої держави. Починати цю роботу потрібно з раннього віку в сім'ї, у дитячому садку, в школі.

Організуючи народознавчу роботу з дошкільниками, вихователі повинні у комплексі розв'язувати пізнавальні, навчальні, виховні та мовленнєві завдання (А. Богуш).

Пізнавальні завдання передбачають розширення знань дітей про Україну, її історію, культуру, природні багатства.

Дітей спочатку ознайомлюють з найближчим оточенням, з яким вони щодня контактують. Поступово стежинкою рідного краю ведуть дитину до столиці України - Києва, інших міст та пам'ятних місць Батьківщини.

На заняттях з народознавства малюк уперше долучається до державних символів (Герба, Прапора, Гімну) та народних національних оберегів (калини, верби, віночка, рушника тощо).

Предметом обговорення у дитячому товаристві мають бути й родинні корені кожної сім'ї, кожної родини. Вихователю повинен стимулювати й заохочувати дітей до пізнання свого родоводу.

Упродовж перебування дітей у дитячому садку потрібно ознайомити їх з побутом нашого народу як у минулому, так і на сучасному етапі. Діти повинні знати (впізнавати, розрізняти) українські національні іграшки, національний (традиційний та регіональний) одяг, взуття, посуд, предмети побуту та хатнього інтер'єру, подвір'я. Треба розвивати у дітей цікавість до української національної обрядовості, народних свят, ігор, народних прикмет, народної творчості, національного мистецтва, народних промислів. Не можна обійти увагою й українську національну кухню.

Пізнавальні завдання реалізуються й у пізнаванні дітьми природи рідного краю (ліси, степи, моря, гори, заказники тощо).

Навчальні завдання передбачають формування перших наукових народознавчих та історичних понять, у майбутньому - основи наукового мислення, національної свідомості, самосвідомості та психології.

Вихователю повинен:

- розвивати пізнавальну активність дітей, прагнення якнайглибше пізнати свій народ, свої національні корені;
- формувати стійкий інтерес до народознавчого матеріалу, бажання пізнати його глибше, навчити використовувати його в побуті, у своєму дитячому житті, запам'ятовувати вірші, прислів'я, приказки, казки, загадки;

- прищеплювати дітям елементарні трудові навички, пов'язані з народними ремеслами. Вчити малюків вишивати, витинати, розписувати за українськими мотивами писанки, іграшки, посуд виготовляти різні вироби: іграшки, глиняний посуд, вибійки, витинанки, аплікації тощо.

Розвивальні завдання передбачають розвиток усіх психічних процесів у дитини: запам'ятовування, уважності, зосередженості, логічного мислення, уяви. Діти повинні вміти самостійно аналізувати, зіставляти, порівнювати народознавчі поняття, звичаї минулого та сучасного, відокремлювати місцеве, регіональне від загальнотрадиційного національного.

Мовленнєві завдання є супутніми на кожному народознавчому занятті. Наприклад, мандруючи до української оселі прадідів, діти вперше чують слова стріха, тин, перелаз, скриня, ослін, долівка.

Словник дітей також поповнюється образними виразами, коли вони слухають фольклорні твори та твори українських письменників. Діти згадують знайомі прислів'я, приказки, примовки. Кожне заняття супроводжується розповідями дітей про побачене, почуте, пережите.

Виховні завдання мають на меті прищепити дітям насамперед любов до рідного краю, до землі своїх предків, до рідної мови, оселі, до батьківщини, почуття гордості за свій народ, повагу до національної культури, національних звичаїв та оберегів.

Природними національними рисами характеру українців вважаються щирість, гостинність, доброта, мудрість, щедрість, добре почуття гумору. Отож ці риси особистості потрібно виховувати у дитини, використовуючи для цього багатий народознавчий матеріал.

Заняття з народознавства сприяють вихованню у дітей духовності на національному ґрунті, доброзичливості, чесності, взаємоповаги, чемності, скромності, товариськості, поваги до культури інших народів, вшанування їхніх традицій, оберегів.

Долучення дітей до народної творчості, мистецтва, безпосередня участь у національних святах виховують у них естетичні почуття, розвивають художнє світобачення, наповнюють емоційну сферу дитину радістю, піднімають настрій, формують естетичний смак.

Проведення занять, організація свят з народознавства потребує серйозної підготовки педагогів. Відхилення від змісту тлумачення основних подій, традицій, що їх використовують на занятті або святі, допускати не можна. Як зазначає А. Богуш, календарно-обрядовий матеріал повинен обиратися з мінімальним релігійним звучанням.

Рекомендації щодо забезпечення методичного кабінету дошкільного навчального закладу матеріалами з питань формування основ національної свідомості дошкільника, знань про державну та національну символіку України

1. Нормативно-правові документи з питань громадянського виховання, витяги з державних документів стосовно цього питання.
2. Програми, навчальні посібники та підручники з українського народознавства, методичні розробки, каталог статей.
3. Орієнтовний перспективний план (на навчальний рік) занять з народознавства або занять з ознайомлення з навколишнім у кожній віковій групі, в яких простежується система роботи вихователів з громадянського виховання.
4. Орієнтовний перспективний план (на навчальний рік) занять з декоративного образотворчого мистецтва (малювання, ліплення, аплікація) у кожній віковій групі.
5. Кращі конспекти занять з народознавства, сценаріїв, розваг, дозвілля тощо. Зразки конспектів про використання державних символів України, про символи-обереги: вінок, рушник, хліб, верба та калина (орієнтовні конспекти занять подано у посібнику А. Богуш "Українське народознавство в дошкільному закладі").
6. Зразки семінарів, планів роботи проблемної, творчої груп з питань громадянського виховання дітей дошкільного віку.
7. Вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду з питань формування основ національної свідомості дошкільника.
8. Матеріали обстеження рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку з питань народознавства відповідно до вимог програми.
9. Папка "Державні символи України" або збірник за визначеною темою, в яких розкривається історія виникнення та розвитку державної символіки.
10. Мапа України або її макет.
11. Вироби народних промислів України (якщо в ДНЗ є "світлиця", то всі народні вироби та предмети побуту можуть бути розташовані в ній):
 - гончарство: традиційний народний посуд - миска та полумисок, горщик, макітра, глечик, куманець, барильце, горнятко;
 - різьба: таріль, таця;
 - лозоплетіння: кошик, бриль (літній головний убір чоловіків) тощо;
 - писанкарство: писанки;
 - іграшки: косівська та кутська, опішнянська, петриківська, угорська тощо;
 - музичні народні інструменти: кобза, бандура, цимбали тощо (або альбом), дитячі - яворівські сопілка, скрипка, дзига, свищик.

Опис виробів подано у посібнику А. Богуш "Українське народознавство в дошкільному закладі". Якщо у методичному кабінеті немає умов для

збереження виробів, то оформлюються папки, альбоми або друковані методичні посібники за тематикою.

12. Альбоми-папки або друковані посібники серії "Промисли і ремесла України": гончарство, різьба, лозоплетіння, кушнірство (художня обробка шкіри), мосяжництво, писанкарство, іграшки, ткацтво, килимарство, ви-шивка, витинанки, український розпис.

13. Альбом-папка "Символи-обереги України".

14. Альбом-папка "Обрядовий календар":

- обрядовість зимового циклу,
- обрядовість весняного циклу,
- літні звичаї та обряди,
- осінні звичаї та обряди.

15. Альбом-папка "Народна мудрість": легенди, прислів'я, приказки, забавлянки, загадки.

16. Фотоальбом "Про українське козацтво".

17. Папка "Український народний костюм".

18. Фотоальбом "Рідна Україна", "Київ - столиця нашої держави", "Рідне місто".

19. Дидактична папка "Митці України".

20. Тематичні папки до визначних дат України.

21. Папка "Українські народні пісні, хороводні та рухливі ігри".

22. Альбоми-папки серії "Народні розписи".

23. Бібліотека художніх творів: народний фольклор, казки; художні твори українських письменників.

24. Дидактичні ігри (орієнтовний перелік): "Знайди за назвою український посуд", "Збери із частин ціле" (розбилася таця, свищик-іграшка тощо), "Що зайве?" (за виробами народних промислів) тощо.

Методичне керівництво роботою дошкільного навчального закладу з патріотичного виховання

Завідувач ДНЗ має здійснювати ґрунтовну організаційну роботу:

- забезпечити групи кваліфікованими вихователями, які на достатньому рівні володіють українською літературною мовою;
- вносити на обговорення й затвердження педагогічною радою питання організації роботи з патріотичного виховання дошкільників;
- організувати педагогічну освіту батьків з питань патріотичного ви-ховання, виносити на загальні батьківські збори питання: "Формування основ національної свідомості - важливий аспект розвитку дошкільника" (за Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності), "Державна символіка України" тощо (вибір питань залежить від визначених дошкільним закладом завдань на навчальний рік);
- організовувати щороку тиждень "Плакаймо рідну мову" (лютий), до плану роботи включати навчально-виховні заходи для дітей старших груп, які присвячені вивченню державної символіки, в інших групах - узагальненню знань дітей про національну символіку;
- організовувати екскурсії дітей старшого дошкільного віку в музеї міста;
- простежувати якість засвоєння дітьми програмового матеріалу з питань патріотичного виховання відповідно до його основних напрямків та до вимог державної програми за віковою періодизацією; визначати результативність методичної роботи щодо вдосконалення професійних умінь педагогів з питань організації патріотичного виховання;
- систематично вводити до оперативного контролю перегляд діяльності педагогів (вихователів, музичних керівників, інструкторів з фізичного виховання) з патріотичного виховання як на заняттях, так і у повсякденному житті (орієнтовні питання контролю можна обирати із системи перевірки записів у календарному плані, які подані нижче);
- вводити один раз на рік у систему тематичного, фронтального або підсумкового контролю питання, яке розкриває діяльність закладу щодо реалізації певного напрямку патріотичного виховання дошкільнят у контексті громадянського виховання відповідно до річних завдань дошкільного закладу (основними аспектами громадянського виховання є патріотичний, правовий, морально-етичний).

Вихователь-методист ДНЗ забезпечує:

1. Оформлення у методичному кабінеті відділу "Українознавство".
2. Розробку тематики занять з народознавства на навчальний рік на всі вікові групи, в якій виокремлені заняття з ознайомлення дітей з державною (старший вік) та національною символікою.
3. Надання методичної допомоги педагогам при розробці перспективного та календарного планів, при складанні конспектів.

4. Перевірку і складання перспективних планів, складання графіків відкритих занять та взаємовідвідувань, відвідування занять і режимних моментів.
5. Розробку і проведення семінарів та інших форм методичної роботи з питань громадянського виховання.
6. Організацію виставок, різноманітних конкурсів ("Серія дидактичних ігор з народознавства", "Знавець українського фольклору для малят" тощо), конкурсів-оглядів національних куточків.
7. Організацію роботи проблемних, творчих груп.
8. Вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду.
9. Розробку показників та критеріїв обстеження базових якостей особистості, якості засвоєння дітьми завдань програми щодо формування основ національної свідомості дошкільників (відповідно до віку дітей, системи роботи з патріотичного виховання, визначеної у дошкільному закладі).

Вихователь-методист

Г. Безділь